

دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی اراک پیرامون مشکلات موجود در انجام فعالیت‌های پژوهشی

زهره عنبری، علی‌رضا جمشیدی‌فرد، محمد ستاره

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی ۱۳۸۴؛ ۵(۲): ۱۹۶ تا ۱۹۸.

طرح تحقیقاتی و ۳۴ نفر که مقاله آنها در مجله ره‌آورد دانش به چاپ رسیده بود و آنهایی که این نوع فعالیت‌ها را نداشتند، توزیع گردید و مورد ارزیابی قرار گرفت.

نتایج این پژوهش نشان داد از میان ۴۱ عضو هیأت علمی که طرح تحقیقاتی نداشتند فقط ۶ درصد میزان آشنایی با روند اداری تصویب طرح‌های تحقیقاتی را در حد خوب می‌دانستند. همچنین ۴۲ درصد از این اعضای هیأت علمی، میزان ساعات تدریس موظف و ۴۸ درصد درآمدزایی کم تحقیق نسبت به حق‌التدریس و نیز ۴۶ درصد عدم استفاده از نتایج طرح‌های تحقیقاتی را از عوامل مهم در کاهش انجام طرح‌های تحقیقاتی دانستند.

از میان ۳۷ نفر عضو هیأت علمی که طرح تحقیقاتی داشتند، ۴۹ درصد کیفیت نحوه ارزیابی پروپوزال‌ها را پایین و ۴۸ درصد طولانی بودن مدت زمان صرف شده برای ارائه طرح‌ها در شورای پژوهشی، ۵۹ درصد درآمدزایی تحقیق را بسیار کم و ۵۱ درصد نیز عدم استفاده از نتایج طرح‌های تحقیقاتی را به عنوان عوامل بازدارنده ذکر نمودند. دیدگاه‌های مذکور تا حدودی با نتایج دیگران که شامل کمبود امکانات رفاهی برای انجام پژوهش، ناکافی بودن منابع اطلاعاتی و کمبود اعتبارات تحقیقاتی بوده است همخوانی دارد(۳).

در میان ۵۲ نفر از اعضای هیأت علمی که مقاله در مجله نداشتند ۵۳ درصد میزان ساعت تدریس بالا و ۵۰ درصد آشنایی اندک با شیوه نگارش مقالات را به عنوان مهم‌ترین موانع، ارزیابی نمودند.

از مهم‌ترین عوامل رشد و شکوفایی هر کشوری، توجه به امر تحقیق و پژوهش در آن کشور است. دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی سه وظیفه عمده دارند که عبارتند از تولید دانش، تربیت نیروی انسانی متخصص و عرضه خدمات تخصصی به جامعه. بخش بهداشت و درمان علاوه بر ارائه خدمات بهداشتی و درمانی و نیز آموزش پزشکی، وظیفه انجام تحقیقات کاربردی را به منظور تعیین اولویت‌ها و نیازهای بهداشتی و درمانی در جهت افزایش بهره‌وری بر عهده دارد(۱). بدیهی است ارتقا و پیشرفت دانش، مرهون بررسی تولیدات پژوهشی دانشگاه‌ها و یافتن معضلات موجود است تا راه را برای رشد فعالیت‌های پژوهشی در سال‌های آتی روشن سازد(۲). پژوهشگران این طرح، اقدام به تعیین مشکلات درون‌سازمانی و برون‌سازمانی اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی اراک در خصوص فعالیت‌های پژوهشی نمودند تا با تعیین معضلات موجود، استراتژی‌های مناسبی را در جهت ارتقای سطح کمی و کیفی فعالیت‌های پژوهشی تدوین نمایند.

دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی محقق و غیر محقق از طریق ۶ پرسشنامه مجزا که با مقیاس لیکرت درجه‌بندی شده بود، بررسی شد. پرسشنامه بین ۱۱۷ نفر عضو هیأت علمی: ۲۰ نفر دارای تألیف و ترجمه، ۴۸ نفر دارای

آدرس مکاتبه، دکتر زهره عنبری (استادیار)، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، خیابان اعلم‌الهدی، اراک.

E-mail: z_anbari@arak.mu.ac.ir

دکتر علی‌رضا جمشیدی‌فرد، استادیار گروه فیزیولوژی و محمد ستاره، مربی دانشگاه علوم پزشکی اراک این نامه در تاریخ ۱۳۸۴/۱۰/۱۹ به دفتر مجله رسیده، در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۸ اصلاح شده و در تاریخ ۱۳۸۴/۷/۳۰ پذیرش گردیده است.

شخصی را روشن نمود. بدیهی است که با اعمال مدیریت صحیح و بکارگیری سیاست‌های تشویقی، آموزشی و عوامل انگیزشی، مشکلات مذکور قابل رفع می‌باشد. در حال حاضر، در بین دانشگاه‌های بزرگ داخل کشور، نسبت تقریبی ۰/۸ تا یک است (۷). این نسبت در دانشگاه علوم پزشکی اراک نامطلوب‌تر از حد مذکور است.

در زمینه طرح‌های تحقیقاتی، دیدگاه‌های متفاوتی در زمینه مسائل مختلف شخصی، اداری، مدیریتی و ارزیابی‌ها مطرح شده است: اول اینکه مسأله پایین بودن نسبی مقدار حق‌التحقیق تا سال ۱۳۸۱ یا افزایش آن در سال ۱۳۸۲ تأثیر چندانی بر افزایش تعداد طرح‌های سال ۱۳۸۲ نسبت به سال ۱۳۸۱ و قبل از آن نداشته است؛ دوم، بر اساس نتایج به دست آمده، محققین اعلام داشته‌اند که آشنایی خوبی با دفتر مشاوره داشته و اثر آن را در انجام تحقیق، نسبی دانسته‌اند ولی غیر محققین، ضمن اعلام آشنایی نسبی با دفتر مشاوره، تأثیر آن را اندک اعلام کرده‌اند. علت ارائه سؤال در مورد دفتر مشاوره از غیر محققین این بود که یکی از راهکارهای مناسب برای تقویت غیر محققین برای ارائه تحقیق، می‌تواند هدایت آنها به دفتر مشاوره باشد، بنابراین، لازم است با اطلاع‌رسانی بیش از پیش در مورد شرح وظایف دفتر مشاوره، غیر محققین را در خصوص انجام تحقیق، ترغیب نمود.

همان گونه که در مطالعه‌ای دیگر، تلویحاً درآمدزایی اندک و کم‌اثر بودن تحقیق در ارتقای وضعیت بهداشتی و درمانی کشور را دلیل کم‌رغبتی به انجام پژوهش بیان کرده‌اند (۲). تحقیق حاضر نیز، ضمن دستیابی به نتایج مشابه، عدم فرصت کافی و بویژه عدم امیدواری به استفاده از نتایج تحقیق را نیز ارائه می‌نماید (۳).

با آن که مسأله حق‌التحقیق، فعالیت دفتر مشاوره، مشکلات اداری و... اخیراً بهبود یافته‌اند، ولی کماکان جهش مورد انتظار را در سال ۸۲ شاهد نبودیم. احساس می‌شود مجموعه‌ای از سیاست‌های تشویقی، برای محققین کوشا و سیاست‌های آموزشی (ارائه کارگاه‌های مختلف پژوهشی) در کنار سیاست‌های وادارکننده (منوط شدن

از ۲۷ عضو هیأت علمی که مقاله در مجله ره‌آورد دانش دانشگاه ارائه کرده بودند، ۴۸ درصد زمان صرف شده برای چاپ مقالات را بسیار طولانی، ۶۲ درصد میزان تسلط داوران را در حد کم و ۴۸ درصد کیفیت روند کلی بررسی و تصویب مقالات را کند ارزیابی نمودند و از ۱۳ عضو هیأت علمی که تألیف و ترجمه کتاب داشتند، ۴۶ درصد عدم حضور مؤلف در جلسات شورای تألیف و ترجمه و ۷۶ درصد طولانی بودن فواصل تشکیل شورای تألیف و ترجمه، ۴۶ درصد کیفیت ضعیف داوری تألیفات و ترجمه‌ها و ۶۹ درصد دستیابی اندک به منابع اطلاعاتی را به منظور عدم تکراری بودن ترجمه کتب، به عنوان مهم‌ترین عوامل بازدارنده ذکر نمودند.

از میان ۶۳ عضو هیأت علمی که تألیف و ترجمه نداشتند، ۶۸ درصد بالا بودن ساعات موظف تدریس، ۵۵ درصد پایین بودن میزان تسلط به زبان انگلیسی را به عنوان مهم‌ترین مشکلات تألیف و ترجمه ذکر نمودند.

متأسفانه کاهش تمایل به تحقیق در دانشگاه‌های علوم پزشکی و پزشکان منحصر به کشور ما نیست. در بررسی مشابهی در دانشکده پزشکی ایالت پنسیلوانیا، مشکلات مالی - خانوادگی، برنامه شغلی و وظایف درمانی اصلی‌ترین علل عدم فعالیت پژوهشی در ۲۸۳ عضو هیأت علمی بیان شده است (۴). این کاهش تحقیق در دو دهه اخیر و کاهش تعداد دانشمندان محقق در علوم پزشکی ایالات متحده نیز گزارش شده است (۵).

از طرفی، بیشترین مقالات ارائه شده از طرف محققین ایرانی به مبحث بهداشت اختصاص داشت. این مسأله می‌تواند به نوعی ایده‌ای برای بکارگیری بهینه کارشناسان مجرب بهداشت و سعی در برقراری ارتباط آنان با اعضای هیأت علمی در رشته‌های مرتبط برای انجام تحقیقات ارزشمند در حیطه مطالعات سیستم بهداشتی (Health System Research-HSR) باشد (۶).

دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی دانشگاه پیرامون مشکلات موجود برای ارائه مقاله، مواردی از مشکلات اداری از جمله مدت طولانی تصویب طرح‌ها و مشکلات

ارتقا و طرح تمام وقت به ارائه فعالیت پژوهشی)، می‌تواند راهگشا باشد. در این راستا، تعیین اولویت‌های تحقیقاتی دانشگاه، اطلاع‌رسانی صحیح آنها و بویژه ارائه تسهیلاتی

برای ترغیب اجرای آنها توسط اعضای هیأت علمی، امیدواری آنها را به استفاده از نتایج تحقیق خواهد افزود.

منابع

۱. شایان، مهین. الگوی مناسب توزیع اعتبارات پژوهش بین واحدهای این بخش. رهیافت ۱۳۷۵؛ ۱۴: ۶۳.
۲. مهدیانی علی‌رضا. عوامل بازدارنده رشد تحقیق در کشور. فصلنامه علوم، تحقیقات و فناوری ۱۳۷۹؛ ۱(۳): ۳۸.
۳. یعقوبی طاهره. بررسی موانع و مشکلات اجرایی طرح‌های تحقیقاتی از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی، مازندران. مجله دانشکده پزشکی ۱۳۷۹؛ (ویژه‌نامه چهارمین همایش آموزش پزشکی): ۱۸۶.
۴. Lloyd T, Phillips BR, Aber RC. Factors that influence doctors participation in clinical research Med Educ ۲۰۰۴؛ ۳۸(۸): ۸۴۸-۵۱.
۵. Solomon SS, Tom SC, Pichert J, Wasserman D, Powers AC. Impact of medical student research in the development of physician-scientists. J Investig Med ۲۰۰۳؛ ۵۱(۳): ۱۴۹-۵۶.
۶. عابدیان مهناز. وضعیت چاپ مقالات دانشمندان برخی از کشورهای اسلامی در مجلات بین‌المللی سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۹۶. ماهنامه علوم تحقیقات و فناوری ۱۳۷۹؛ ۱(۸): ۵۴.
۷. عابدیان مهناز. خلاصه‌ای از فعالیت‌های پژوهشی- آموزشی. ماهنامه علوم تحقیقات و فناوری ۱۳۷۹؛ ۱: ۲۴.